

Sällskapet San Michele Vänner

MEDLEMSBLAD 38 • MAJ 2025

Förord

KRISTINA KAPPELIN

Hälsning från villan

KERSTIN HULTER ÅSBERG

Axel Munthe – läkare eller charlatan?

AXEL MUNTHE

Vivisektionsfrågan

SANNA TORÉN BJÖRLING

Det sällsamma med öar eller

Och så stiger man iland

HENRIC THEODOR ANKARCROWA

Skisser från Capri

BENGT JANGFELDT

Sir Nathaniel och stockfiskens väg till Capri

Verksamhetsberättelse och balansräkning

Akvarell av Henric Theodor Ankarcrona, som besökte Capri våren 1895.

S om medlemmarna känner till har Vänföreningen sedan 2024 tack vare en donation – det Lagergrenska Stipendiet – haft möjlighet att skicka en stipendiat till Villa San Michele. Den första var dansaren Savanna Hanneryd, som vistades där tre veckor i juni i fjol.

Årets stipendiat är författaren Malte Persson, som tilldelats stipendiet ”för ett i bästa mening egensinnigt och originellt författarskap, som lovar att överraska oss också framöver”. Juryn bestod av styrelsen sekunderad av författaren Magnus Florin. Persson var på Villan i april-maj i år.

Malte Persson är född 1976 och sedan 2011 bosatt i Berlin. Han debuterade 2002 med romanen *Livet på den här planeten*. Den följdes av ett par diktsamlingar och 2008 av romanen *Edelcrantz förbindelser*, som nominerades till Augustpriset. Senast utgav han lyrikboken *Skapelser* (2024).

Ett citat ur en tidig diktsamling:

Idag är tankarna som drunknat vatten
kvävda av sitt eget element.
Den tunga trötta galna glada gamla solen
klarade sig över horisontens
snubbeltråd, bara för att lösas upp:
en vitaminberikad brustablett
bland molnen.

Malte Persson. Foto Sara Mac Key.

Malte Persson är också verksam som översättare, däribland av de tyskspråkiga poeterna Rainer Maria Rilke och Heinrich Heine.

Vid höstens första sammankomst talade läkaren och docenten Kerstin Hulter Åsberg över ämnet ”Axel Munthe – läkare eller charlatan?” Det är en frågeställning som alltid fascinerat såväl anhängare som motståndare till Munthes läkargärning! Föredragshållaren menar klokt nog att den som vågar kalla sig själv charlatan (vilket Munthe gjorde) nog knappast är det...

Föredraget presenteras i omarbetad form i detta nummer av medlemsbladet. Det kompletteras av en tidigare opublicerad artikel av Axel Munthe själv om vivisektion på människor. Frågan var och är högst kontroversiell, men Munthe vågade i kraft av sin ställning som internationell bestseller på 1930-talet ta upp den till diskussion.

Det andra längre bidraget i numret är resultatet av min egen nyfikenhet. Jag har alltid undrat hur det kommer sig att torsk – *baccalà* – är en så pass vanlig rätt i flera medelhavsländer, också på Capri, trots att fisken inte simmar i dessa vatten. Sökandet förde mig till ett venetianskt handelsfartyg som led skeppsbrott utanför Irlands västkust 1432, Lofotens skärgård och ett kyrkomöte i Trento 1563.

En av fjolårets ”regelrätta” stipendiater på Villa San Michele var Sanna Torén Björling, journalist på Dagens Nyheter och tidigare tidningens USA-korrespondent. Det var hennes andra besök på Villan. Vi bad henne att berätta om sina intryck och erfarenheter från vistelserna på Capri. Resultatet blev en personlig och poetisk redogörelse med två möjliga rubriker: ”Det sällsamma med öar” och ”Och så stiger man iland”.

Er ordförande har vid det här laget suttit på sin stol sedan 2006. Under alla dessa år har jag haft Yvonne Ribbentoft vid min sida. Yvonne har varit en klippa i styrelsearbetet, där hon under årens lopp har iklätt sig rollen både som klubbmästare och medredaktör för medlemsbladet.

Inte minst i den senare egenskapen har hon tack vare sin yrkesbakgrund som journalist och redaktör för Svenska Dagbladets Familjesida varit till ovärderligt stöd i arbetet. När hon nu valt att avgå av hälsoskäl vill jag å styrelsens – och, vågar jag tro, också många medlemmars – vägnar tacka Yvonne för ett gott och kärt samarbete, alltid med Vänföreningens bästa för ögonen.

Bengt Jangfeldt

Hälsning från Villan

I augusti inviger Villa San Michele en ny permanent installation. Den är tillägnad Luisa Casati Stampa, Axel Munthes ikoniska hyresgäst under 1920-talet. Installationen förnyar museupplevelsen och lockar ny publik till Villan.

På senare år har otaliga kvinnor med kreativa yrken grävts fram ur glömskan i Sverige och utomlands. Kompositören Amanda Meier, författaren Anne Charlotte Leffler och konstnären Hilma af Klint är välbekanta exempel. Samtidigt har mode fått konststatus och många museer har haft utställningar om modeskapare och deras kreationer.

Idén att ge Luisa Casati Stampa (1881–1959) en egen plats i Villa San Michele anknyter till denna trend. Axel Munthes excentriska hyresgäst är en spännande person som väcker intresse och uppmärksamhet. Att lyfta fram henne innebär samtidigt att sätta fokus på en period i Capris historia när gränsöverskridande konstnärer, bohemer och förmögna queer-personligheter befolkade ön. Somliga valde att göra sig själva till konstverk. En av dem var Luisa Casati.

Hon föddes som Luisa Amman i Milano, ärvde en av Europas största förmögenheter och gifte sig 19 år gammal med markisen Camillo Casati Stampa di Soncino, som gav henne titel och palats men hade ont om pengar och var mer intresserad av jakt än av sin unga hustru. Efter dottern Maria Cristinas födelse 1901 levde paret parallella liv.

Luisa drogs till konst, litteratur och teater och blev tidigt författaren Gabriele D'Annunzios älskarinna. Hon blev en jetset-drottning och arrangerade spektakulära fester i Paris och Venedig, där hon hyrde palatset som i dag rymmer Guggenheim-museet. Hon lät sig avporträtteras av tidens kända konstnärer och de främsta modeskaparna sydde hennes kläder. Hon klippte håret kort och färgade det ömsom illrött, ömsom illgrönt.

Längs Venedigs gator gick hon nattetid omkring iklädd en fotsid päls, tillsammans med en fackelbärande tjänare. När de mötte någon slet hon upp pälsen och blottade sin nakna kropp. ”Jag vill vara ett levande konstverk!” På Capri hyrde hon Villa San Michele av Axel Munthe.

Den italienske konstnären Giovanni Boldinis porträtt av markisinnan med vinthundar (1908).

I skrivande stund arbetar kuratorerna Anna Bergman Jurell och Nils Harning med en installation som beskriver markisinnans liv. Det ska placeras i Olivetum, där glasrutorna pryds av porträtt och föremål samt 3D-dockor i olika utformning och kläder som speglar La Casatis liv. Museikreatören Stefano Gargiulio arbetar på en videoinstallation och rummet kommer att fyllas av djur. Casati kom till Villan med lilapudrade vinthundar, en gepard, en påfågel, en uggla och en jättelik boaorm.

Jag får jag ofta frågor om Munthes excentriska hyresgäst, vilket bådär gott. Nu hoppas jag att även ni kära San Michele-vänner blir nyfikna. Annars får jag väl, som Charles Dickens skriver i *Pickwickklubben*, äta upp min hatt och svälja spännet.

Kristina Kappelin

Axel Munthe – läkare eller charlatan?

av Kerstin Hulter Åsberg

År 2007 skulle 150-årsminnet av Axel Munthes födelse firas, och Karin Johannisson, professor i idéhistoria vid Uppsala universitet, hade blivit inbjuden att föreläsa. Som inspiration och ersättning för detta erbjöds hon en veckas vistelse för två på San Michele. Då bad hon mig, en nära vän sedan 1960-talet, att följa med, och det blev min första vistelse på den underbara ön.

Nio år senare återkom jag till San Michele på ett stipendium. Då fick jag presentera mitt pågående projekt, som ledde till boken *Läkare och charlataner. Medicinhistoriska essäer i PO Enquists spår*. Här kunde jag berätta om verklighetsbakgrunden till flera av PO:s romaner, där det vimlar av läkare och charlataner, ibland i samma person. Jag berättar också om andra karismatiska läkare, som Lappmarksdoktor Einar Wallqvist, Enköpingsdoktor Ernst Westerlund, och så förstås Axel Munthe.

Det var ingen slump att Karin bad just mig följa med till San Michele 2007. Hon visste att jag var en erfaren invärtesmedicinare som dessutom var mycket intresserad av medicinhistoria. Det vill säga, jag var framför allt intresserad av den traditionella medicinhistorien, där läkaren och den medicinska vetenskapen står i centrum, medan Karin betraktade medicinens historia utifrån ett humanistiskt och idéhistoriskt perspektiv.

Karin hade redan 1999 skrivit en artikel i tidskriften *Artes*, som hon kallade *Med jaget som bot. Munthe läkaren*. Bland hennes referenser hittade jag *Biktboken* av Ellen Berg, som 1934 hade riktat 20 personliga frågor till 50 kända kulturpersonligheter i dåtidens Sverige, bland andra till Axel Munthe, då 77 år gammal. Jag fastnade direkt för flera av hans svar, till exempel:

Fråga: Vad vore för er den högsta tänkbara lycka?

Svar: En snabb död utan doktorer.

Fråga: Edert valspråk?

Svar: Lev oförskräckt, lita på livet.

Axel Munthes läkargärning

För att bedöma Axel Munthes läkargärning bör man utgå från den kunskapsnivå som medicinen

och naturvetenskapen befann sig på när han påbörjade sina studier vid Uppsala universitet i september 1874, samma år som han 16 år gammal hade avlagt studentexamen som privatist.

Kunskapsutvecklingen gick fort under 1800-talet. En student som ville bli läkare måste först genomgå den s.k. medikofilen. Det var en förberedande examen vid filosofisk fakultet. Den var obligatorisk och skulle vara en kunskapsbrygga från gymnasiet i ämnena fysik, kemi, botanik och zoologi. Efter två år kunde Axel Munthe avlägga denna examen. Han var fortfarande bara 18 år, när han nu skulle börja sin riktiga läkarutbildning.

Den unge Axel Munthe i Paris på 1880-talet.

Men han var inte frisk. Han fick lungblödningar, och då måste man misstänka tuberkulos. Under 1800-talet ökade tuberkulosen kraftigt när människor flyttade in till städerna och trängdes i små utrymmen. Men den var också vanlig på landsbygden och i Norrland. Den fanns överallt, även kungahuset drabbades.

Man misstänkte att det var något smittsamt, men man visste inte vad. Kanske var det dålig luft,

något man kallade miasma. Behandlingen vid den här tiden var frisk luft, vid havet eller i höglänt terräng, och så mycket god och näringsrik mat och vila.

Men man kunde också, som det blev för den unge Axel, åka söderut under den kalla vintern. Han reste till Frankrike och Italien. I Menton träffar han en fransk gynekolog, professor Courty, som rekommenderar honom att påbörja sina medicinstudier vid universitetet i Montpellier, ett anrikt universitet med den äldsta läkarutbildningen i världen. Efter två års studier hade han nått en nivå motsvarande med.kand-examen, och då for han till Paris 1878 för att fortsätta sin utbildning. Paris var då ett berömt centrum för forskning och utbildning inom medicin. Förutom Sorbonne-universitetet fanns berömda sjukhus som La Salpêtrière och Hôtel Dieu, institutioner som fortfarande är verksamma.

Under 1800-talet gjordes en rad stora och avgörande framsteg. Utvecklingen hade initierats under upplysningen på 1700-talet. Man ville skilja på tro och vetande. Man ville undersöka patienten systematiskt och försöka förstå vilka symtom som hörde till vilken sjukdom, och vad som var effektiv behandling till skillnad från s.k. mirakelkurer. Man ville komma bort från vidskepelse och magiskt tänkande, bort från hokuspokus och charlataneri.

Charlataner började uppträda på 1600-talet. Molière porträtterade dem i sina pjäser. De pladdrade och skämtade och försökte lura på stackars patienter verkningslösa läkemedel. Idag är det djupt nedsättande att kalla någon charlatan, det vill säga en person som utger sig för att vara eller kunna något som han inte kan. Eller en slarver inom sitt skrä.

När vårt svenska *Collegium Medicum* bildades 1663, det som senare skulle bli Medicinalstyrelsen och idag Socialstyrelsen, var det redan då uttryckligen för att skilja ut charlatanerna från läkarkåren. Mikroskopet, som konstruerades redan på 1600-talet, blev ett viktigt instrument för att, *till skillnad från charlatanens metoder*, undersöka och försöka förstå människans och djurens biologi. Genom mikroskopet lärde man sig att undersöka celler från olika organ, och jämföra friska och sjuka celler och därmed kunna identifiera olika sjukdomar.

En stor banbrytare var Rudolf Virchow (1821–1902), han som skapade begreppet celluropatologi.

Medicinska fakulteten i Montpellier.

I Paris fanns också många andra exempel på banbrytande vetenskapsmän, som var högst aktuella för den unge läkaren Axel Munthe:

Claude Bernard (1813–1878), som grundade den experimentella fysiologin och farmakologin. Den utfördes på djur, och trots Axel Munthes oerhörda kärlek till djur så förespråkar han ändå djurförsök, för att i förlängningen kunna dra nytta av lärdomarna, till exempel rabiesvaccin.

Louis Pasteur (1822–1895), som var kemist och biolog, och gjorde en rad upptäckter på mikrobiologins område, bland annat vad som orsakade jäsning i vin och hur man kunde avbryta den. Han skapade rabiesvaccinet, som Axel Munthe har en dramatisk berättelse om i *Boken om San Michele*.

Jean-Martin Charcot (1825–1893) var den förste att kartlägga de neurologiska sjukdomarna. Tyvärr gick han vilse och började hypnotisera sina kvinnliga patienter, som lärde sig att spela med i de föreställningar som gavs på La Salpêtrière, något som även Axel Munthe lär ha bevittnat. I *Boken om San Michele* beskriver Munthe hur han försöker rädda en av flickorna från hospitalet, men det slutar med att han själv åker ut.

Jean-Martin Charcot.

Forskande läkare letade också orsaker till de svåra farsoter som plågade mänskligheten. Armauer Hansen tittade i sitt mikroskop i Bergen och hittade leprabakterien (som ger spetälska) 1874, och i Tyskland identifierade Robert Koch först mjältbrandsbakterien (anthrax) 1876, och sedan tuberkelbakterien 1882 och kolerabakterien 1884.

Man började inse vikten av att tvätta händerna och hålla rent inför förlossningar och operationer för att minska postoperativa infektioner, som lätt kan leda till döden, även om själva operationen lyckats. Munthe skriver lite ironiskt om nunnorna i klostret som hellre stänkte viggvatten än tvättade händerna.

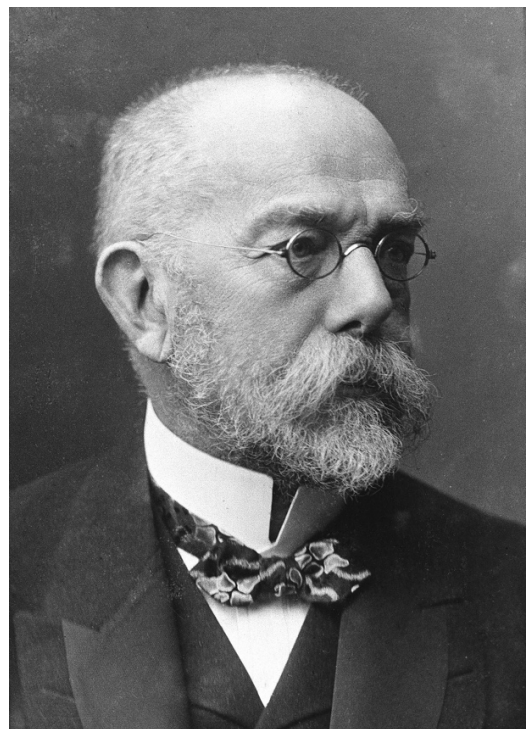
I augusti 1880 avlade han sin doktorsexamen. Han kan inte ha hunnit med särskilt mycket kliniskt patientarbete. En läkarexamen brukar ta dubbelt så lång tid, åtminstone fyra år efter med. kand-examen. Men han beskriver hur han tillbringar förmiddagarna på sjukhusen i Paris och på eftermiddagarna laborerar på Pasteurinstitutet. Och så läser han på nätterna. Han bör också ha hört föreläsningar av de kända professorerna på fakulteten, olika tentamina och till slut en doktorsexamen med frågor och försvar av en avhandling, som i hans fall handlade om profylax och behandling av de allvarliga blödningar som kan uppstå i samband med förlossning.

Det vemodiga är att han fortfarande inte är frisk från sin lungsjukdom. I en dagboksanteckning av svågern Reinhold Norstedt 19 januari 1880 kan man läsa: "Axel som var klen i bröstet vågade inte gå ut i afton." Några dagar senare far Axel åter till Menton: "det var med all säkerhet lungorna som gett sig till känna igen".

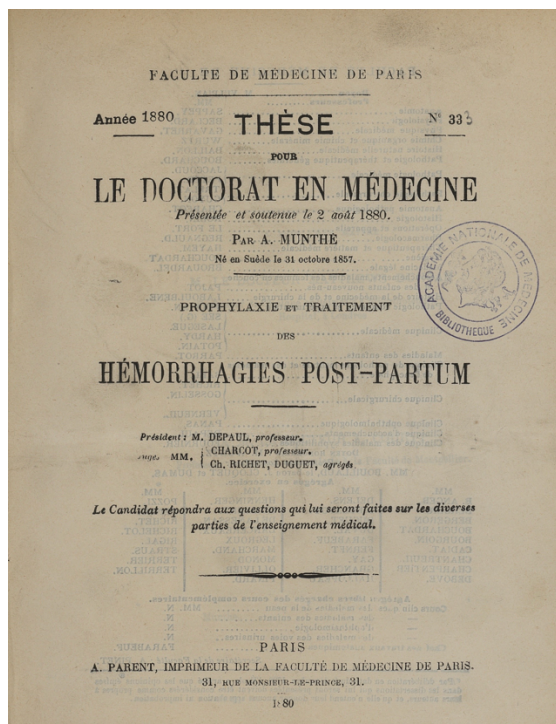
Hade det nu varit några decennier senare så hade Axel varit mer eller mindre tvungen att läggas in på ett sanatorium för att bli isolerad och hindras från att smitta andra. I stället gifter han sig i november 1880 med den söta Ultima Hornberg. Bröllopsresan går till Capri, men avbryts i mars 1881, då Axel oförskräckt beger sig som frivillig läkare till Ischia som drabbats av jordbävning.

Han gör som dagens *Médecins sans frontières*, Läkare utan gränser, som ger medicinsk hjälp till människor som drabbats av katastrofer, konflikter eller epidemier. Deras verksamhet styrs av medicinsk etik och principer om opartiskhet, oberoende och neutralitet.

Och vad kunde Axel Munthe hjälpa till med? Här kan man tänka sig brännskador, brutna ben och armar, skärsår som behövde läggas om. Det var konkreta uppgifter för en kirurg. Sedan drabbades han själv av tyfus i samband med en epidemi på Capri månaden därpå.

Robert Koch.

Axel Munthes doktorsavhandling.

Vid en tarminfektion som tyfus finns inte mycket mer att göra än att försöka få i sig tillräckligt med vätska och näring, tills infektionen självläker. Man har feber och är matt. Dessutom har ju Axel sin lungsjukdom i botten.

Han bör alltså ha varit tämligen klen, men påbörjar ändå sitt arbete som obetald läkare för den fattiga befolkningen på Capri. Samtidigt är detta en viktig praktik för en ung läkare, som framför allt behöver patienterfarenhet.

Till hösten 1881 är han tillbaka i Paris för att slå sig ner där tillsammans med sin hustru och starta sin läkarpraktik. Tack vare ett litet arv kan han köpa de läkarinstrument som behövs. Det handlar förmodligen främst om kirurgiska och gynekologiska instrument (skalpeller, spekulum, nålar och suturer). Sannolikt också ett stetoskop, som en av de berömda läkarna i Paris, René Laënnec (1781–1826), hade utvecklat på 1810-talet för att bättre kunna avlyssna hjärta och lungor. Stetoskopet blev snabbt det viktigaste attributet för alla läkare.

Men det räckte inte med instrument. Han behöver en krets av välbärgade patienter som kan betala för sig. Och här får han hjälp av släktingar och vänner. Det är också här excellensen Georg Sибbern, Sverige-Norges minister i Paris, kommer in som en välgörare och vän under många år.

Under 1800-talet är det inte alls ovanligt att läkare som inte själva har en förmögenhet gifter sig med en adelsfröken eller en rikemansdotter, eller har en välgörare som Sибbern, för att han själv ska kunna arbeta i princip dygnet runt, året runt för sina oftast fattiga patienter. Det finns ingen sjukförsäkring för patienterna. Och det är ju långt före vår tid med fastställda arbetstider och regelbunden lön och semester. Det är alltså vanligt att man tar ordentligt betalt av sina förmögna patienter, och ingenting eller mycket lite av sina fattiga patienter.

När koleran bryter ut i Neapel hösten 1884 lämnar Munthe sin praktik för att hjälpa till som frivillig. Ännu en insats av en läkare utan gränser.

Under 1800-talet drabbades Europa av återkommande kolerautbrott. Överallt fanns kolera kyrkogårdar, där man snabbt kunde begrava offren. Sverige drabbades av 11 koleraepidemier under 1800-talet med närmare 40.000 döda. Inte visste man vad som orsakade utbrotten, men en berömd läkare i London, John Snow, visade att kolerautbrottet i London 1854 kunde stoppas när han under allmänhetens protester stängde den brunn där de flesta döda hade hämtat sitt vatten.

Vad kunde Axel Munthe göra för de kolerasjuka?

Han beskriver ju ett fruktansvärt helvete av sjuka och döende människor på gatorna och i klostrets sängar. Idag skulle vi satt vätske- och näringsdropp för att få patienten att överleva. Och det måste ske snabbt, mycket snabbt, innan patienten tappar blodtrycket, hamnar i ett chocktillstånd, och dör.

Munthe gör som läkare måste göra i katastrofsituationer. Han lämnar de döende i sjukhussängarna hos nunnorna för att gå ut bland de ännu levande i staden. Han kan lindra lidandet på två sätt: genom att ge morfin till de döende och förmedla hopp till de ännu levande. Det är samma behandling som han senare måste ge som militärläkare under första världskriget. Det är känt sedan länge att både moralen och överlevnaden ökar hos soldater som vet att det har en fältläkare med sig och en första förbandsstation i närheten.

En doktor på modet i Paris

Munthe återvände sedan till praktiken i Paris, men det är verkligen ingen rolig beskrivning han ger från praktiken på Avenue de Villiers:

Många var sjuka, svårt sjuka, många var inte alls sjuka, inbillade sjuka. Till största del nervösa fall, det svaga könet i majoritet.

Här vill jag gärna framhålla att det s.k. svaga könet fortfarande är i majoritet på de flesta läkarmottagningar. Vilket kan bidra till att detta kön i allmänhet också lever längre!

Munthe fortsätter:

Min diagnos i de flesta dylika fall var: för mycket mat, för mycket kakor och sötsaker under dagen, för tunga middagar på kvällen.

Det var sannolikt den korrektaste diagnos jag ställde på den tiden, men den hade ingen framgång. Ingen ville höra på det örat.

Vad de alla tyckte om var blindtarmsinflammation. Appendicitis var i ropet tills amerikanska kirurger började operera bort dem. En ny sjukdom måste uppfinnas för att tillfredsställa den allmänna efterfrågan. Fakulteten förlorade ingen tid, en ny sjukdom lanserades på marknaden – colitis!

Här kan jag föreställa mig att *colitis* (det vill säga inflammation i grovtarmen/colon) inte bara var en påhittad diagnos. Idag talar vi om IBS, *Irritable Bowel Syndrom*, med symtom som förstoppning och smärtsam gasbildning i tarmen. Även idag skulle en läkare ge kloka levnadsråd om kost och fysisk aktivitet, och om hur man undviker förstoppning. Munthe berättar om en av sina förnämna patienter, som blivit så lycklig över att få diagnosen colitis. Samtidigt berättar han för läsaren:

Hela sjukdomen sitter i huvudet, i nerverna. Om jag tog ifrån henne hennes colitis alltför hastigt, så skulle hon totalt kunna förlora sin andliga jämvikt och ta till någonting mycket värre, låt oss säga morfin eller en älskare.

Munthe blir inbjuden till familjens söndagsmiddagar och träffar där en gammal vän till familjen, M. l'Abbé, som är imponerad av hans framgångar: "Hur gammal är ni? – Tjugosex år. – *Vous irez loin mon fils! Vous irez loin!* Ni kommer att gå långt!"

Munthe skriver:

Ja, jag kommer att gå långt bort från detta förödmjukande liv av humbug och bedrägeri, bort från alla dessa artificiella människor, tillbaka till den förtrollade ön... Som väl var hade jag fullt upp med andra patienter, tillräckligt för att rädda mig från att bli charlatan... Fast jag var nervspecialist, sysslade jag med allt man kan begära av en doktor, till och med obstetrik, och Vår Herre hjälpte mor och barn.

Om förmågan att inge förtroende

Sin framgång som läkare förklarar Munthe så här:

Jag hade tur. Jag var inte en skicklig läkare, mina studier hade varit för hastiga, min sjukhusutbildning hade varit för kort, men det råder inte det ringaste tvivel om att jag hade stor framgång som läkare. Vad är hemligheten med framgång?

Att inge förtroende. Vad är förtroende? En magisk gåva som förlänats den ena människan och förvägrats den andra.

Det lärde mig förstå hur lite jag egentligen visste och det lärde mig att allt mer och mer lita på Moder Natur för råd och hjälp. Kanske kunde jag till och med ha blivit en skicklig läkare i sinom tid, om jag hållit fast vid mitt sjukhusarbete och mina fattiga patienter. Men istället lät jag alla chanser gå mig ur händerna, jag blev en doktor på modet... en snobb...

Här måste jag tillägga att det förstås är väldigt klokt att lita till Moder Natur. De flesta skador och sjukdomar läker ut av sig själva. Det är en fråga om tid. Felaktiga läkemedel och ingrepp kan försvåra det naturliga tillfrisknandet.

Sjuk och olycklig

Munthe är också läkare för sina kamrater i Paris. 1887 hjälper han konstnären Hugo Birger som är döende i lungsot att försöka komma hem till Sverige. Han försöker ordna hjälp till Birgers änka.

Men Axel är själv i dåligt skick fysiskt, psykiskt och ekonomiskt. Han vill skiljas från Ultima efter sju år i ett plågsamt äktenskap. I juli far han till Bad Schwalbach, en lugn kurort i Sydtyskland, men där får han en ny blodstörtning. Det betyder

ju att han har en öppen tbc, som är smittsam, och som i sig kunde vara en anledning till skilsmässa.

Han letar symtom som ska kunna övertyga Ultima om att acceptera skilsmässa: lungsoten givetvis, men kanske också syfilis, som vid sidan av epilepsi och sinnessjukdom är lagstadgade äktenskapshinder på 1800-talet. Han nämner i brev även impotens och förälskelsen i en annan kvinna, som fanns i hans liv före Ultima, och så vidare...

Han vet själv om sin benägenhet för hypokondri, det vill säga en överdriven rädsla för att ha en svår sjukdom. Det är nog välbekant att hypokondri är vanligt bland unga medicinare, när man får lära sig alla symtom på en mängd mer eller mindre dödliga sjukdomar. Hypokondrin brukar mattas av med åren, trots att risken för sjukdom ökar med stigande ålder!

Munthe lämnar sin våning i Paris dagarna före julafton 1887. Han tänker inte återvända förrän han "blifvit lugn i hufvet och bättre i bröstet".

Åter på Capri

På Capri kan han återuppta arbetet som läkare åt lokalbefolkningen och dessutom några utländska patienter. Det är åter tyfus på ön och han skriver: "Jag är allas doktor, natt och dag, och ej utan en viss oro för mig sjelf ty jag känner mig feberaktig och yr i hufvet sedan några dar."

Han får möjlighet till kurvistelse i Schweiz och sedan åter Bad Schwalbach i juli. Han reser till England och Paris. Och mot slutet av året är han åter på Capri. Han lider av förstoppning, som han behandlar med ett grovt klibbröd som han låter baka åt sig. Så småningom får han regelbunden avföring med en kost nästan helt utan kött, men desto mer grönsaker. Idag kallar vi det *medelhavskost*!

På våren 1889 får han gott om arbete tack vare en epidemi av koppor, det vill säga smittkoppor som har införts med ett skepp från Sicilien, och som "spreds genom folkets och läkarnas okunnighet". Smittkopporerna var den smittsammaste av alla farsoter och med rätta fruktad. Dödligheten var mycket hög, inte minst bland barnen.

Men det fanns vaccin! Den engelske landsortsläkaren Edward Jenner prövade redan 1796 att vaccinera barn mot smittkoppor med var som togs från kokoppor, något som mjölkerskor fick då och

då från sina kor. Man hade noterat att den som fick kokoppor inte fick smittkoppor. Den här metoden spreds snabbt bland annat till Sverige, som blev först i världen med obligatorisk vaccinering av barn redan 1816. Man kan förmoda att apotekarsonen Axel var vaccinerad redan i sin barndom, och därmed immun mot smittkoppsmittan. Den behövde han inte vara rädd för.

Axel Munthe som själsläkare

Munthes egna erfarenheter av både fysiska sjukdomar och psykiskt plågsamma tillstånd med ångest och melankoli ledde honom in på tidens nya kultursjukdom *neurasteni*, också kallad nervtrötthet.

George Miller Beard (1839–1883) var den förste som skrev om *Nervous exhaustion* – neurasteni. Det var 1880. Idag kallar vi det utmattningssyndrom. Det blev vanligt att patienter sökte läkare för trötthet som inte gick över. Men vad berodde den på? Var det en depression, en känsla av meningslöshet? Eller gick allt för fort i det moderna samhället? Själén hann liksom inte med kroppen.

Axel Munthe har lätt att förstå sina patienters lidanden, och han märker att han har en medfödd förmåga att med sin egen personlighet, med sin empati och förmåga att skapa tillit kan lindra patientens lidande och ge hopp om bättring.

Samtidigt behöver han tjäna pengar för att kunna förverkliga sin dröm på Capri, och får rådet att öppna en mottagning vid Spanska trappan i Rom. Det tar tid att rekrytera patienterna. Hans intresse för själsliga sjukdomar gör att han studerar suggestion som ett behandlingsalternativ till läkemedel. Det ligger i tiden, men det är inte Freuds psykoanalys eller hypnos, utan handlar mer om att med lätt beröring och de rätta orden frammana patientens egen vilja att bli frisk.

Samma metod använde Enköpingsdoktorn Ernst Westerlund (1839–1924), som var 18 år äldre än Axel Munthe, och blev känd över stora delar av västvärlden för sin förmåga att hjälpa nervtrötta människor att återfå livslusten. Allt hängde på att få patienten att *vilja* leva, *vilja* bli frisk. I stället för att ligga och vila större delen av dygnet, fick patienterna konkreta individuella ordinationer – till exempel regelbundna promenader, som utökades efter hand, eller hänvisning till en vävstuga eller ett

snickeri, där de fick hjälpa till, eller ett uppdrag att hjälpa en annan patient, som var sjukare. Alltså en sorts arbetsterapi eller vad vi idag kallar rehabilitering!

”Att vila, är att göra något annat!” sa doktor Westerlund, och det säger vi gärna än idag.

Ernst Westerlund.

I *Boken om San Michele* ger Munthe en utmattad rik dam en handfast guidning i fattigkvarteren. Så fick hon en livsuppgift i att hjälpa andra.

Häromdagen läste jag i tidningen under rubriken ”Traditionell behandling ifrågasätts”: ”Utmattningsspatienter rekommenderas ofta att prioritera vila, men det kan leda till en passiv tillvaro som blir skadlig över tid.”

I stället föreslås i en ny avhandling en behandling som kallas *ACT = Acceptance and Commitment Therapy*, där man tolkar utmattningssyndromet, eller ska vi säga neurastenin/nervtröttheten, som en existentiell kris till följd av brist på meningsfullhet.

Och detta kunde förstås förekomma även på doktor Munthes och doktor Westerlunds tid. Inte minst bland rika människor, som i princip hade allt man kunde önska sig. Utom en mening med livet.

Axel Munthe fick några mycket framgångsrika år som läkare i Rom, och det var nog inte så konstigt att kronprinsessan, sedermera drottning Victoria, fann sin läkare här. Med deras starka gemensamma intressen, djuren, musiken, konsten, fann hon en tvillingsjäl, som gav henne livsvilja och mening med livet, trots sin av hovet kringskurna frihet och plågsamma lungsjukdom.

Var Munthe läkare eller charlatan?

Även om han själv kallade sig charlatan med hänvisning till sin alltför korta utbildning och ringa praktik, så var han självklart en riktig läkare. Han var utbildad vid den tidens främsta universitet, och dessutom en mycket bra läkare för många människor och djur, i en tid runt förra sekelskiftet som präglades av svåra farsoter och smärtsamma lidanden och psykiska påfrestningar för patienterna.

Trots att Munthe själv var hårt drabbad av både kroppsligt och själsligt lidande lyckades han hjälpa många patienter att tillfriskna, eller att få dö lugnt och stilla.

Han var en riktig läkare, en läkare utan gränser, som såg som sin livsuppgift att hjälpa människor och djur när och var de än behövde hjälp. Och som dessutom hade en författarbegåvning, som gör att vi får följa med på hans irrfärder och lyssna till berättelserna, som är vävda på sanningens varp.

I *Biktboken* svarade Axel Munthe också på frågan: *Vad är den djupaste olycka?* Svar: *Att sakna sinne för humor.*

Sedan finns det en gammal sanning: Den som kallar sig charlatan är definitivt inte charlatan!

Kerstin Hulter Åsberg är läkare och docent i internmedicin vid Uppsala universitet.

Vivisektionsfrågan

Mot en lösning

av Axel Munthe

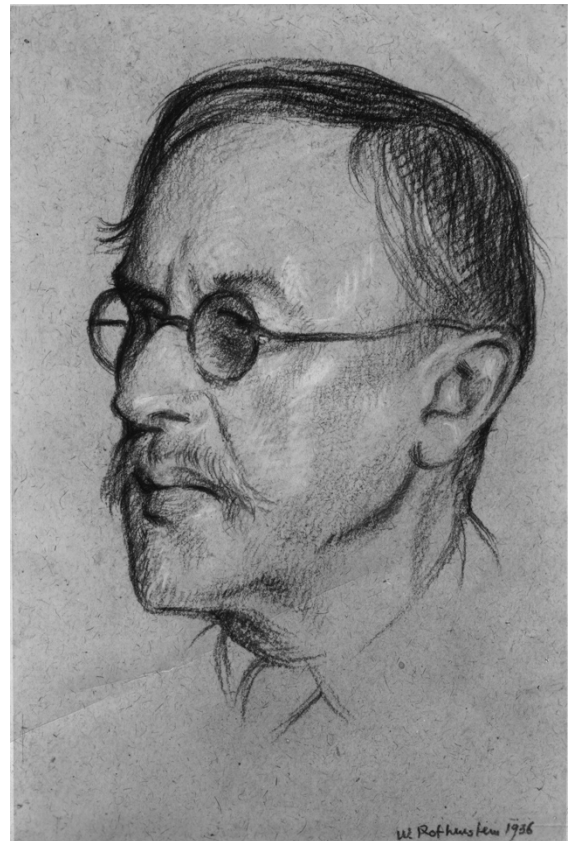
Jag tror att tiden har kommit för alla djurälskare att förena sig med den medicinska vetenskapen i ett modigt arbete för att komma fram till ett svar på den hittills obesvarade frågan om vivisektion, ett svar som är förenligt både med människans rätt till självförsvar mot sjukdom och död och med hennes moraliska skyldigheter mot den av henne skyddade djurvärlden.

Jag tror att det bara kan finnas ett svar på denna svåra fråga, och att ju fortare den allmänna opinionen, den högste domaren, kan förmås att ansluta sig till detta, desto bättre för den lidande mänskligheten.

Vi är alla överens om att det moraliska argumentet mot vivisektion, som den utövas idag, är obestridligt. Vi är alla anti-vivisektionister i hjärtat, inklusive den mycket misshandlade medicinska professionen. Läkare är ingalunda så svarta som de utmålas på vissa håll; deras exceptionella möjligheter att närmare studera den mänskliga naturen förvandlade dem för länge sedan till djurälskare. Huruvida den uppnådda vinsten med vivisektion hittills varit tillräckligt betydelsefull för att rättfärdiga dess ohyggligheter kan inte diskuteras inför ett lekmanforum. Det räcker med att säga att det är ett taktiskt fel från anti-vivisektionisternas sida att förneka betydelsen av dessa vinster, när ett enda besök på sjukhus kan lära dem vad vi är skyldiga deras ärkefiende Pasteur, som visade vägen till Listers antiseptiska kirurgi. Vivisektionisterna å sin sida förlösar värdefull tid genom att hålla för sig själva det som sedan länge upphört att vara en hemlighet i deras laboratorier. Det är bättre att ta itu med den allvarliga frågan utan att tveka. Det är bättre att avslöja för allmänheten den ovälkomna sanningen att det slutliga experimentet måste göras på människa, om den medicinska vetenskapen någonsin skall bemästra de dolda lagar som reglerar hur våra egna organ arbetar vid hälsa och sjukdom och deras oundvikliga nedbrytning vid död.

Med total avsaknad av tvång, och nästan total avsaknad av smärta, faller det moraliska argumen-

tet mot laboratorieexperiment till marken. Det kvarstår med full kraft när det gäller djur som tvingas, på grund av vår ofullständiga kunskap om deras smärtekänslighet och deras reaktion på bedövningsmedel och läkemedel, och vår nästan fullständiga okunskap om djurens psykologi. Vi vet mer om änglarna än om djuren, sade kardinal Newman. Även när smärta inte helt kan elimineras i experimenten med mänskligt material, skall därför sådana undersökningar inte anklagas för att strida mot etiken i den kristna religionen, som berömmar sig av sina martyrer och har gjort ställföreträdande lidande till själva hörnstenen i sin lära. Inte heller kan våra samhällslagar inlägga veto mot dem, så länge dessa lagar sanktionerar att namnlösa lidanden tillfogas hela nationer liksom att miljoner män slaktas och stympas i krig, som oftast utkämpas för materiella ändamål.

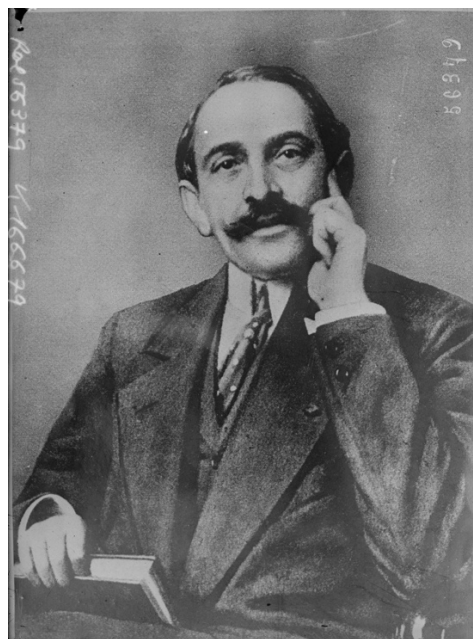
Axel Munthe tecknad av William Rothenstein 1936.

Men vem skall ersätta de tusentals ödmjuka Okända Soldater som nu ger upp sina liv i våra laboratorier för en sak som inte är deras? Var skall det mänskliga materialet som behövs hittas? Märk väl, det kommer inte att bli någon brist på sådant material. För tjugo år sedan sprang en miljon briter fram för att offra sina liv för att slåss mot Tyskland. Hundratals av dem skulle komma fram idag för att bekämpa cancer. De skulle komma fram från alla samhällsklasser, inklusive min egen. Om den medicinska professionen hade fört ett lika noggrant register över sina martyrer som den katolska kyrkan har gjort, skulle Sankt Lukas, den Älskade Läkaren, inte varit det enda helgonet bland läkarna.

Jag har på annan plats uppmärksammat det outtömliga mänskliga material som försmäktar i våra fängelser och är särskilt väl lämpat för sådant forskningsarbete genom det höga genomsnittet av mental vakenhet. Med en rysning av fasa har vi läst om fångar som i kedjor lämnades över till anatomerna vid den medicinska skolan i Alexandria i forna tider. Men jag ser ingen anledning varför våra domare inte skulle ha rätt att ge mördare och obotliga missdådare en chans att sona sina illdåd genom att erbjuda dem en reducering av deras straffarbete, eller till och med en flykt undan galgen, i utbyte mot att de frivilligt underkastar sig vissa väldefinierade laboratorieundersökningar under bedövning. Sådana undersökningar med mänskligt material skulle öppna ett nytt och betydelsefullt kapitel i läkekonstens historia, och också öppna en ny handelsväg, som ur den aspekten redan har startat i blygsam skala. Vi vet att utgångspriset på 10 pund för den halvliter blod som behövs för transfusion visar tendens att minska, på grund av den hårda konkurrensen mellan försäljare av den dyrbara vätskan och det ökande antalet frivilliga blodgivare. Jag har i mitt förvar ett brev från en skotsk filantrop, som hade läst i tidningen att jag hade förlorat ett öga, och som var villig att mot en ersättning på fem hundra guineas överväga att skiljas från ett av sina egna ögon, och att kostnaden för extirpation (*uttagning av ögat*) och alla reseutgifter skulle bekostas av mig.

Jag förstår att Voronoffs berömda föryngningslaboratorium håller på att samla in en hjälpstyrka av välutrustade exemplar av *homo sapiens* för att

fylla luckan i leden av deras utmattade föregångare, stympade fångar från vårt civilisationskrig som fallit i händerna på barbarer grymmare än de primitiva vildarna i deras egna skogar i Kongo och Uganda. Medan Sällskapet mot Grymhet mot Djur med glädje kommer att hälsa befrielsen av Voronoffs schimpanser från fortsatt tvångsarbete i hans föryngningslaboratorium, kanske Sällskapet för Rashygien föredrar att inta en försiktig hållning av Vänta och Se. Under tiden kan det vara bra att erinra sig några av våra missionärer som nu predikar om civilisationens välsignelser bland vildar i fjärran länder. De behövs verkligen här för att predika Den Helige Franciskus' evangelium för vildarna mitt ibland oss, som skickar sina utslitna gamla hästar som försöksdjur till giftgasfabrikerna (och till de franska kolgruvornas inferno) och säljer sina hundar för 50 öre styck till vivisektionslaboratorier i sina kulturcentra för att skäras upp levande inför gapande studenter. Vi kallar hunden för vår bästa vän. Vi vet väl att hundens ärliga viftande på svansen uttrycker en långt mer osjälvisk hängivenhet än flödet av högravande ord från våra medmänniskors läppar. Ändå dissekerar vi honom levande med öppna ögon tjugosju århundraden efter att Homeros lät sin hjälte Odysseus' ögon fyllas med tårar inför hans gamla hund Argus' döda kropp.

Den rysk-franske kirurgen och fysiologen Serge Voronoff (1866–1951) opererade i "föryngningssyfte" in testiklar från schimpanser på män och delar av djurovarier på kvinnor.

Ack! Abolitionisternas krav på totalt förbud av vivisektion är en underbar dröm som aldrig kommer att bli verklighet. Människans kamp mot sjukdom och död måste till varje pris bedrivas till det bittra slutet. Forskning på levande kroppar måste tolereras, under mycket rigorös kontroll, i några få statliga laboratorier, anförtrodd endast åt män av högsta vetenskapliga standard – deras antal kan räknas på ena handens fingrar. All demonstration av vivisektion i utbildningssyfte borde förbjudas i lag. Detsamma borde gälla alla experiment på hundar; det är det minsta vi kan göra för vår bästa vän som tack för allt han har gjort för oss.

Vårt eget krav på undantag grundas på vår värdjan om människolivets okränkbarhet, given oss endast genom en gudomlig födslorätt. Vi kan sanneligen inte hävda att vi har förvärvat denna helighet under vår tid på jorden; vi som är de enda av alla levande varelser som kan synda mot Guds lagar. Det är gagnlöst att måla Djävulen med en kluven hov. Hans ansikte förråder honom; anletsdragen under hans lånade horn är omisskännligt mänskliga. Om våra liv är heliga så är och måste också djurens liv vara det, eftersom samma Gud som skapade oss också skapade dem. Men det är ett fegt missbruk av våra falska rättigheter för den starkare att tillfoga djuren vivisektion om vi inte är villiga att dela dess vedermödor med dem. Det är vår stränga plikt att acceptera en del av bördan av en strid där endast vi skall skörda segrans frukter.

Men vägen till seger är lång. *Ars longa, vita brevis*. Vår livslängd mäts bland stjärnorna. Vi kan inte med en centimeter förlänga den bro vi måste över mellan de två evigheterna. Naturen misstror andra botemedel än sina egna. Omsorgsfull om arterna, men vårdslös om individen, ogillar hon allt som manipulerar hennes oföränderliga lag om jämvikt mellan Liv och Död. Oberörd av medlidande vägrar hon att göra sig av med lidandet, ty endast lidandet kan bryta ner människans vilja att leva och samtycka till att dö. Döden, den oövervinnerliga Fienden, kommer aldrig att ge upp sin fruktansvärda hemlighet.

Översättning Kerstin Hulter Åsberg

Kommentar:

"Vivisektionsfrågan" skrevs av Axel Munthe 1935 och är en utveckling och precisering av argumenten i kapitlet »Patienter» i Boken om San Michele. Han skickade in den till The Times, vars chefredaktör Geoffrey Dawson tvärt emot författarens farhågor inte såg åsikterna som chockerande och dessutom menade att ingen var mer lämpad än Munthe att ta sig an det svåra ämnet. För närvarande var vivisektion dock "en död fråga" i England och Dawson bad därför att få ligga på artikeln tills "en lämpligare tidpunkt dyker upp". Det gjorde det inte och artikeln förblev opublicerad. Den trycks här för första gången på något språk.
–B.J.

Det sällsamma med öar *eller*

Och så stiger man i land

av Sanna Torén Björling

Michelangelos ögon, lika svarta som hans långa hår. Vi satt på de extra, utfällda sittplatserna i korridoren. I kupéerna var alla platser upptagna, det var sista dagen före jul och alla tåg var fulla av folk på väg hem.

Jag hade tillbringat hösten i Bologna, läst italienska och var på egentligen väg tillbaka till Sverige, men drog ut på det. Michelangelo, som jag lärt känna under Bolognas *portici*, skulle till sina föräldrar över helgerna och hade frågat mig och två gemensamma vänner från São Paulo om vi inte skulle följa med.

Så nu balanserade vi på stolkanterna på tåget ned mot Neapel.

*

Det är längesedan nu men första gången jag kom till den staden. Man glömmer inte sina första dagar i Neapel, särskilt inte om de inträffar om julen.

Sanna Torén Björling. Foto Roger Turesson.

Michelangelo berättade med ett leende att det på gården där han bodde när han växte upp också fanns en Raffaele och en Leonardo. Vad vi gjorde? Tja, spelade fotboll, fortsatte han, det var vi och en massa andra barn.

Hans föräldrar bodde kvar i ungefär samma område, höghus på höghus, jag hade bara en diffus uppfattning om var i stan vi befann oss – det här var innan jag blev journalist och alltid tog reda på sådant – men jag förstod att det fanns områden som var betydligt mer osäkra än det här.

På juldagen serverade hans mamma rätt på rätt.

Under ett par dagar körde vi runt i Neapel i hennes lilla Fiat, Michelangelo visade stan och beordrade oss att lägga handväskan under sätet, inte i knäet. Neapel var något annat än norra Italien, rufsigare. En av alla kyrkor vi passerade var stängd, enligt den prydliga mässingsplakett som satt utanför: *Chiuso per lavoro mai iniziato*. ”Stängd på grund av arbete som aldrig påbörjats.”

Det hade gått fem år.

Så där kan det vara här, sade Michelangelo med en axelryckning. Pengarna tar slut.

*

Det skulle dröja innan jag kom tillbaka, men på resan till Capri, tur och retur till San Michele, lägger jag till ett par dagar extra i Neapel. Jag skyller på logistiken, man bör ha rejält med tid för att inte riskera att missa någon anslutning, eller färjan på slutet. Man får inte nå fram för sent, för sekretariatet vid villan där man anmäler sin ankomst, får sin nyckel och listan med regler, det stänger. Alla vill gå hem.

Man ska respektera andras arbetstider. Fast det handlar förstås inte om det. Restid är omställningstid, ett mellanrum: ett utrymme där ingen riktigt vet var man befinner sig. Vad man gör, vem man betraktar.

Man ska alltid se till att ha gott om glapp.

I Neapel går jag långa sträckor på smala gränder. Jag gör ingenting jag inte tycker om.

Tar den långsamma färjan ut, av samma skäl.

*

Och så stiger man iland. Det är sällsamt med öar, vad de gör med en och hur axlarna sjunker ned. Det är som en utandning.

Min plats i Sverige är Visingsö, ön i Vättern, sjön där John Bauer dog en mörk och kall och blåsig natt, strax utanför Hästholmen. Vätternvattnet kan vara farligt om man inte passar sig.

En ö känns som en fredad plats, det måste Axel Munthe ha förnummit på Capri. Känslan av något slags tillhörighet var han nog inte ensam om, men vad han gjorde med den – allt det han åstadkom var sensationellt. Vet man det inte förr, förstår man det i land.

Det är öarnas naturliga gräns, avskildheten, som gör att de fungerar för den som vill vara i fred.

Från. I fred med.

Stämningen märks särskilt under lågsäsong, första gången jag kommer till San Michele är jag en del av årets allra sista grupp av gäster, vi anländer till villan i slutet av oktober.

Mina första dagar i Anacapri är allt öppet, souvenirbutiker, *gelaterian*, de små museerna, vartenda kafé och varenda krog – därefter nästan inte alls. De neddragna jalsierna framför skyltfönstren, restaurangägare som äntligen tar paus.

Några av dem håller stand, det är som hade de jour, Bar Columbus är öppet nästan alla dagar.

Att gå in i november är som att gå in en annan tid.

Det gör mig ingenting, en ö om hösten är en värld som sluter sig inför vintern. Färger och ljus skiftar på en ö på ett alldeles eget sätt och det oavsett årstid.

Och vattnet är lika badbart i november som i maj, det känner jag när jag återvänder ett och ett halvt år senare. Då är det vår, men innan säsongen tar fart – inga köer ringlar långa, blommor blommar överallt och ibland är det svalt om kvällarna. Jag utforskar badplatserna och jämför öarna när jag rör mig ute, funderar på hur stort Capri vore om man plattade ut det, kanske ungefär av samma storlek som Visingsö? Vid varje lång promenad, ett dopp, och sedan upp igen, jag åker sällan buss, håller mig tätt intill klippväggen, ibland är det livsfarligt.

*

Jag är ostörd med det jag har satt mig själv att göra. Drar mig undan, kanske gör jag det för mycket, jag

har en tendens att göra det ibland för jag är så rädd om tiden – så jag behöver anstränga mig för att låta bli, för jag vet, jag vet av erfarenhet att jag inte ångrar de sociala stunderna, de spontana samtalen. De är ofta rikare än man vågar föreställa sig: en del möten jag är med om på Capri är makalösa.

Foto av författaren.

Ja, jag respekterar andra och deras arbetstider, det gäller gästerna – man kan vara koncentrerad fast ens hållning tycks disträ – det gäller de anställda och allra mest dem som sköter tvätteriet, dem kan man lära sig av för de stänger när de ska.

Det har jag själv sällan lyckats med, jag är hänsynslös med mina egna tider, har inga, försöker arbeta jämt – med den enda brasklappen att mycket kan rymmas i ordet ”arbete”.

Allt luckras upp, arbete och avbrott.

Också en trappa som den uråldriga feniciska kan vara en sorts paus, trots ansträngningen, en sorts mellanrum där saker kan hända, man är under himlen och ovanför havet.

Ett utrymme där ingen vet exakt, det är dit man vill.

Sanna Torén Björling är journalist på Dagens Nyheter, har varit tidningens korrespondent i USA och har skrivit flera böcker på amerikanska teman. Hon vistades som stipendiat på Villa San Michele i oktober-november 2022 och maj-juni 2024.

Skisser från Capri

Henric Theodor Ankarcrona

I april-maj 1895 besökte den unge svenske adelsmannen Henric Theodor Ankarcrona Neapel och Capri. Om hans liv vet man bara att han var född 1871 som son till Henric August Ankarcrona, sekundchef vid Svea Livgarde och ståthållare på Gripsholms slott, och dennes hustru Julia Charlotta, samt att han avled året efter sitt Capribesök, blott 24 år gammal. Hans minne lever dock kvar i form av ett skissblock med teckningar och akvareller som ställts till vårt förfogande av hans sentida släkting Henric Ankarcrona och i urval återges här. Sin talang hade Henric Theodor uppenbarligen från fadern som inte bara var officer utan också en skicklig målare, känd framför allt för sina nordafrikanska motiv.

”En lire per timme, min herre”, ropar kusken i Neapel.

Nedan: Familj vid Marina Grande.

Infarten till Capri, dagens Via Roma.

Tarantelladans.

Palazzo Cerio invid Santo Stefano-kyrkan, vars vita fasad skymtar till vänster.

Sir Nathaniel och stockfiskens väg till Capri

av Bengt Jangfeldt

På en målning från 1792 syns en ensam och ståtlig vit byggnad på sluttningen mellan Capri stad och Marina Grande: *Palazzo Inglese*. Uppe till höger skymtar berget med Barbarossaborgen. Målningen är utförd av den tyske konstnären Jacob Philipp Hackert, som under de sista åren av sitt liv var bosatt i Italien, där han utförde ett stort antal teckningar och målningar inte minst från trakterna kring Neapelbukten. Han var uppskattad av samtiden men är numera mest känd för sin vänskap med Goethe, som skrev en biografi om honom.

Det må vara hur det vill med Hackerts eftermäle och plats i konsthistorien – i vårt sammanhang är han av stort intresse eftersom han är upphovsman till den enda kända målningen av det stiligaste palatset, som uppfördes på 1740-talet av den engelska köpmannen Sir Nathaniel Thorold.

Palatset låg mycket vackert, med utsikt över Neapelbukten. I sin bok *Ragguagli di varii scavi e scoperte di Antichità fatte nell'Isola di Capri* (Upplýsingar om utgrävningar och fynd från antiken gjorda på ön Capri), utgiven året efter att tavlan målades, beskrev den österrikiske diplomaten Norbert Hadrawa palatset som ”öns vackraste hus, underskönt beläget”. När Ferdinand IV, kung av Bägge Sicilierna, 1786 besökte Capri för att jaga vaktlar bodde han i palatset och Hadrawa ingick.

Palatsets öppna och vackra läge gjorde det samtidigt sårbart för angrepp. Under stridigheterna mellan England och Frankrike under Napoleon-

krigen hade den engelska befälhavaren Hudson Lowe, som senare blev guvernör på Santa Helena och Napoleons fängvaktare, en tid sin stab där. År 1808 besköts palatset av franska kanoner och engelsmännen tvingades lämna ön. Med åren förföll byggnaden, men den finns fortfarande kvar, i starkt ombyggt skick, inbäddad i den omgivande täta bebyggelsen, alldeles invid körvägen mellan Capri och Marina Grande.

*

Sir Nathaniel var den första utlänningen som slog sig ner permanent på Capri, en omständighet som garanterar honom ett namn i öns annaler. Men det finns också andra omständigheter, både privata och yrkesmässiga, som gör engelsmannens levnadshistoria värd att berätta.

Faktaunderlaget är tyvärr skakigt. Det mesta vi vet om Nathaniel Thorolds liv kommer från osäkra källor (berättelser traderade på Capri) eller juridiska dokument (testamenten och annat). Vi vet när han dog, men inte när han föddes, ingenting heller om hans uppväxt. Vi vet också att han tillhörde en gammal engelsk adelssläkt från Lincolnshire, att han 1738 ärvde lantegendomen Harmston Hall av en avlägsen släkting, Samuel Thorold, och att han 1741 utnämndes till *baronet* (den lägsta rangen av ärftligt adelskap). I berättelsen som nedan följer är såväl årtal som kronologi med andra ord att betraktas om osäkra; vilket inte hindrar att den i stora drag torde vara sann.

Harmston Hall, uppförd 1710.

Historien börjar med att Thorold som ung ådrog sig spelskulder som drev honom i landsflykt till Holland; om detta skedde innan eller efter att han upphöjdes till baronet är oklart. I Holland kom han hur som helst i kontakt med en landsman som befann sig i samma predikament som han själv och som berättade att många i landet hade gjort sig en förmögenhet på exporten av stockfisk, det vill säga osaltad torkad torsk, till södra Europa. (Namnet ”stockfisk” kommer av att fiskarna torkas på stockar.)

Nathaniel Thorold kring 1740.

Fisken kom huvudsakligen från Nordnorge och vidareexporterades till Sydeuropa, bland annat via Holland. Lockade av tanken på att på detta sätt kunna reglera sina skulder startade de båda landsmännen en exportfirma med inriktning på Italien, där det av skäl som framgår nedan fanns ett stort behov av konserverad torsk – inte bara av den osaltade, hårt torkade stockfisken utan också av dess saltade och lätt torkade variant, kabeljo. (Namnet

kommer från nederländskans *cabeljau*. Att fisken på italienska heter *baccalà* och på spanska *bacalao* beror antingen på att ordet är kalkerat på medelnederländskans *bakeljauw*, eller på att det rör sig om en metates, det vill säga stavelser som blivit omkastade.)

En iktyologisk utvikning

Historien om hur denna torkade fisk hamnade på de italienska matborden är fascinerande och går fem hundra år tillbaka i tiden. Stockfiskens historia är dock betydligt äldre än så. Den är Norges äldsta exportvara och omnämns för första gången i den isländska Egils saga, där det berättas att hövdingen Thorolf (inte Thorold!) Kveldulfsen år 875 skeppade stockfisk från Helgoland i Norge till England.

Spridningen av stockfisk i Europa går således tillbaka till vikingatiden, och förmodligen ännu längre. Den blev snabbt populär genom sin extrema hållbarhet. På grund av den låga vatten- och fetthalten kan den konserveras i upp till sju år, vilket gjorde den perfekt både som vintermat och som proviant under långa resor till sjöss och till lands.

Exporten till Europa, under medeltiden fram till Hansan, skedde från Bergen som var en stapelstad. På grund av spannmålsbristen i Norge hade bara de utländska handelsmän som kunde erbjuda spannmål i utbyte tillstånd att importera fisken till sina länder (vilket inte hindrade att också andra varor bytte ägare i Bergen). I början av 1600-talet förlorade Bergen sitt monopol, bland annat på grund av den ökande direktexporten från Island, och handeln tog delvis andra vägar. Mycket av stockfiskhanteringen låg dock fortsättningsvis i tyska och holländska händer.

Detta porträtt sägs föreställa Pietro Querini.

Nu tillbaka till Italien: I april 1431 lämnade den rike venetianske köpmannen Pietro Querini med sitt handelsskepp "Gemma Querini" ön Candia (nuvarande Kreta), med destination Flandern, en av Europas kommersiella knutpunkter. Ombord fanns en besättning på 68 man och en last bestående av Malvasiavin, kryddor, bomull, vax, russin, alunsten med mera. Resan skulle visa sig bli dramatisk. Först tvingades man reparera fartyget i Cádiz, och efter ett längre uppehåll där drevs det av hårda vindar mot Kanarieöarna och sedan till Lissabon. Där utfördes ytterligare reparationer och förråden fylldes på.

Modell av ett venetianskt handelsskepp av den typ som Pietro Querini färdades på, en *caracca*.

I november 1431, när man redan varit på väg i sex månader, tvingade extrema vindar skeppet upp mot den irländska västkusten. Man förlorade roder, master och segel och väster om de skotska öarna led man till sist skeppsbrott. Besättningen

flyttades över i två livbåtar, varav den mindre genast gick i kvav medan den större, med kaptenen, två av hans styrmän och största delen av besättningen, miste rodret och drev upp mot Polcirkeln.

Hur otroligt det än kan låta, lyckades manskapet två månader senare, den 6 januari 1432, ta sig i land på den obebodda ön Sandøya i Lofotens södra skärgård, utmärklade, utsultna, dyngsura. Att de över huvud taget var vid liv var ett mirakel som rimligen bara kan tillskrivas Försynen.

På Sandøya överlevde de i tält tillverkade av träsiga segel och livnärde sig på fisk och mossa och gräs som de grävde fram under snön. Efter en månad upptäcktes de av en fiskare och hans båda söner som förde dem till ön Røst i samma skärgård. Det var då 11 man kvar av den ursprungliga livbåtsbesättningen på 47 man, de övriga hade förfrusit eller dött efter att ha druckit saltvatten.

Querini och hans styrmän, Fioravante och de Michiele, berättade senare i sina reserapporter att de drygt hundra öborna lever ett enkelt liv. Querini talar om *culo mundi*, "världens ända" – avståndet mellan det karga livet i de norska fjordarna och renässansens Venedig var naturligtvis maximalt! Att gästerna och öborna kunde göra sig förstådda med varandra berodde på att det fanns en tysk dominikanermunk på Røst och att en i manskapet var flamländare.

Både män och kvinnor, berättar venetianarna i sina rapporter, klär oblygt av sig nakna inför gästerna när de skall lägga sig eller tvaga sig, de är "mycket välvilliga och tjänstvilliga, angelägna att behaga mer av kärlek än i förhoppningen på någon gentjänst". Deras enda tillgång är fisken, huvudsakligen torsk. De fångar "otaliga mängder fisk under hela året", främst *stocfisi*, "som torkar i vind och sol utan salt", och blir hårda som trä eftersom de saknar fetthaltig fukt. "När de vill äta dem slår de dem med baksidan av en yxa, vilket gör dem trådiga som nerver, sedan blandar de i smör och kryddor för att ge dem smak." Fiskarna levde, berättar resenärerna, gott på fångsten av *stocfisi*, som de förde till Bergen och sålde där.

Under vistelsen på Røst lärde sig venetianarna att uppskatta stockfiskens för dess goda smak och, inte minst, för dess hållbarhet. När våren kom och fartyget var reparerat satte de i maj 1432 kursen söderut. Med sig hade de 60 stockfiskar. Kvar på

Røst lämnade de, om man får tro legenden, genetiska spår i form av ett antal barn med omisskännligt sydeuropeiska drag.

1932, femhundra år efter Pietro Querinis ankomst till ön, reste invånarna på ön Røst en stele till hans ära som invigdes av Italiens ambassadör i Norge.

Också resan hem blev lång och innefattade en intressant svensk parentes. Efter att tagit sig med båt till Bergen och Trondheim fortsatte resenärerna till fots till Vadstena – en vandring på tre veckor – för att betyga sin vördnad för Den heliga Birgittas relikier. Därefter begav de sig Ståkeborg (Stegaborg; vid Söderköping), där de gästade en landsman, Zuan Franco, som skall ha dubbats till ridare av den danske kungen. Hövitsmannen födde och klädde dem och eskorterade dem efter 40 dagar tillbaka till Vadstena. Därefter fortsatte de till hamnstaden Lödöse vid Göta älv, där sällskapet splittrades. Några fortsatte till Tyskland medan Querini begav sig till England. Venedig nådde han den 25 januari 1433, nästan två år efter att han satt segel mot Flandern.

Pietro Querinis resa var ett närmast osannolikt äventyr, men inte bara det: den signalerade inledningen på en kulturell och gastronomisk interaktion mellan norra Europa och Italien. Querinis och hans styrmäns reserapporter meddelade viktiga upplysningar om de nordiska folkens liv och leverne, och det var här som stockfiskens kvaliteter för första gången prisades.

Om resenärerna hade någon fisk kvar när de anlände till Venedig är knappast troligt med tanke på den långa och strapatsrika resan från Lofoten.

Den första lufttorkade torsken tycks ha introducerats i Neapel i början av 1500-talet och det stora genombrottet skedde sedan kyrkomötet i Trento 1563 bestämt att en god katolik skulle avhålla sig från att äta kött på fredagar, julafton och under fastan, sammanlagt cirka 150 dagar om året.

Två år senare utkom den italienska översättningen av Olaus Magnus' bok *Historia de gentibus septentrionalibus* (Historien om de nordiska folken), där man kunde läsa om fiskar som, "om de också ej insaltats, utan endast lufttorkats, dock stå sig i hela tio år utan att bli förskämda. [...] Alla dessa fiskvaror användas [...] antingen till eget hushållsbruk eller till vinstgivande affärer med handelsmän, ja de sändas även såsom nödvändighetsvaror eller njutningsmedel till länder bortom havet."

Gemma Querinas färd från Kreta till Lofoten och mannskapets väg tillbaka till Venedig.

Vilken roll som Olaus Magnus' reklamtext kan ha spelat är oklart, men det var vid den här tiden som importen till Italien av lufttorkad fisk kom i gång på allvar. I en bok av påven Pius V:s kock Bartolomeo Scappi gör stockfiskens 1570 officiell entré i det italienska köket.

De kyrkliga föreskrifterna gjorde att efterfrågan på fisk var stor och beständig. Tillgången var dock inte tillräcklig för att täcka behoven. Det var en brist som de båda bankruttrade engelsmännen satte sig före att råda bot på. För att lyckas med det

beslöt de att starta importfirmor i viktiga italienska hamnstäder, och i detta syfte styrde Thorold kosan söderut.

Menage à trois

De första anhalterna var hamnstäderna Genua och Livorno. Affärerna tycks ha gått bra, men det som gör Thorolds italienska äventyr intressanta ur ett Capriperspektiv är inte främst hans framgångar som fiskmånglare utan andra, mer amorösa äventyr.

I Livorno blev Thorold nämligen förälskad i Anna della Noce, en kvinna i 30-årsåldern som var gift med en specerihandlare hos vilken Sir Nathaniel hyrde rum. Signor Antonio Canale var i sjuttioårsåldern och hade, trots att naturen i hans fall enligt uppgift ”inte slösat med fysiska behag”, lyckats äkta den 35 år yngre Anna, betraktad som ”Livornos vackraste flicka”. Detta menage à trois uppskattades inte av omgivningen och kyrkan uppmanades att ingripa. Den troskyldige Canale bedyrade att Annas och Sir Nathaniels relation var platonisk men prästen var omedgörlig och hotade Anna och hennes man med fängelse om de inte jagade Thorold på porten.

Livet i Livorno blev snart outhärdligt och Thorold flyttade till Neapel, stockfiskens italienska födelsestad. Med sig tog han inte bara Anna utan också signor Canale. Tillsammans med italienska affärskollegor drev han i Neapel två affärsföretag, ett för import av lufttorkad fisk och ett för spannmålshandel. Hans motståndare gav dock inte upp. Prästen i Livorno kontaktade kyrkomyndigheten i Neapel och trakasserierna fortsatte. Trion flyttade från den ena adressen till den andra men inget hjälpte. Till slut såg de sig ingen annan utväg än att lämna staden.

Valet föll på det närbelägna Capri, där Anna hade en avlägsen släkting. För Sir Nathaniel erbjöd ön stora fördelar. Dels var det en ö, och öar hade alltid varit populära tillflyktsorter för personer på flykt undan problem av olika slag. Dels kunde han från Capri fortsätta att driva sina napolitanska företag som gick mycket bra. En tredje fördel var att klimatet på Capri var idealiskt för en astmatiker som Thorold.

Trion flyttade dit och Sir Nathaniel blev så förtjust i Capri att han bestämde sig för att slå sig ner

på ön för gott. Han köpte ett gammalt biskopssäte med tomtmark och lät uppföra den praktbyggnad som kom att kallas Palazzo Inglese eller, officiellt, Palazzo Canale. Enligt en uppgift skall det ha rört sig om en om- och utbyggnad av ett hus som på 1600-talet tillhört en Capribiskop. Palatset, som tog fyra år att uppföra, pryddes med baronetens vapensköld och freskomålningar och inreddes med dyrbart engelskt möblemang.

Den lufttorkade fisken – baccalà – introducerades tack vare Thorold på så sätt också på Capri. Den som i dag beställer baccalà på en restaurang i Capri har således all anledning att skänka Sir Nathaniel Thorold en tacksamhetens tanke. Att läckerheterna från Norden uppskattades av lokalborna visas av att Thorold varje jul skänkte sin läkare Don Arcucci inte bara baccalà utan också sill från Flandern.

Thorold, Anna och hennes lagvigda make levde tillsammans i palatset ända till Canales död 1754 vid 82 års ålder. Familjen hade då fem barn, däribland Anna, Samuele, Nataniele och Carlo. Av dessa var möjligen Anna (född 1743) Canales avkomma medan de övriga tveklöst var Thorolds.

Det hade under åren skvallrats rejält om den skandalösa familjebildningen på ön, både bland folk i allmänhet och inom kyrkan. Att Annas senile och skröplige make skulle ha varit fader till barnen Canale var det inte många som trodde på. Så länge denne var i livet fanns det inte mycket som kyrkan kunde göra åt saken, men när Don Natale (som Sir Nathaniel hette på ön) och Anna fortsatte att leva tillsammans efter dennes död var måttet rågat. Capris biskop, Monsignor Rocco, vände sig till Påven för att få denne att agera. När inget skedde tog biskopen saken i egna händer och bönföll Thorold att gifta sig med Anna. Denne svarade varje gång ”by and by”, vilket väl kan översättas med ”så småningom”. Samma ord skall Sir Nathaniel ha uttalat när han av samme biskop på dödsbädden uppmanades att övergå till katolicismen. På Capri var *Baibai dicette ’u’ Nglese* – ”By-by, som engelsmannen sa” – länge ett populärt uttryck för att beskriva ärenden som skjuts upp i oändlighet.

Sir Nathaniel avled som god protestant 1764, tio år efter Canale. Därmed inleddes det sista, och inte mindre dramatiska, kapitlet i historien om denna märkliga trio. Den tvåfaldiga änkan stod nu

Gouache från 1800-talets första år med Thorolds palats i blickfånget.

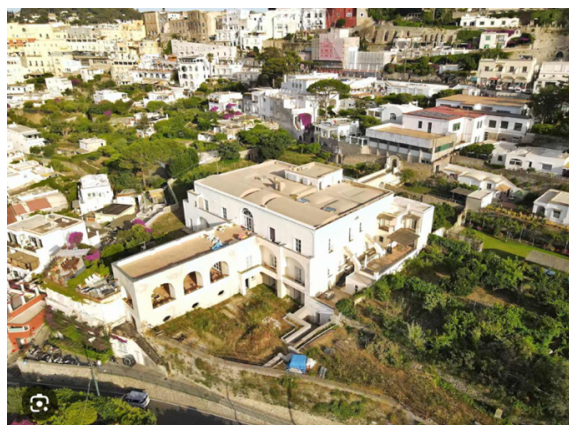
ensam med fem barn och utan arvsrätt eftersom Sir Nathaniel inte hade legaliserat deras förbindelse. Anna, som i samband med en skuldtvist under Thorolds vistelse i England 1753–56 visat prov på både juridisk list och stridslust, fann sig emellertid snart råd. Innan liket hade kallnat tillkallades en notarius, Michele Pagano, som ombads att sätta ihop ett testamente. Pagano tycks inte ha hyst några moraliska betänkligheter eftersom Don Natale enligt hans uppfattning borde ha

skrivit ett testamente. Nu var det bara för honom att i juridiska termer formulera det som Anna tyckte borde ha stått i det.

Han hade, skriver Pagano inledningsvis, kallats till sjukbädden av Don Natale, som svag till kroppen men vid sunda vätskor, ”med tanke på den mänskliga naturens skröplighet och bräcklighet, samt att det inte finns något som är säkrare än Döden och inget mer osäkert än när den inträder”, bett honom att upprätta ett testamente. I detta

lämnade testator, tacksam för all vänlighet som visats honom under alla år av signor Canale och hans hustru, all egendom, specificerad in i minsta detalj, till Anna della Noce.

Nu visade det sig emellertid att det fanns ett annat, äkta testamente, som Thorold upprättat 1753 utan Annas vetskap och som var deponerat hos hans affärskollegor i Neapel. Dessa anklagade Anna för bedrägeri men kunde ingenting bevisa. En process drogs igång men resultatet är obekant. Inte heller i detta testamente var Anna dock lottlös, även om hon inte var universalarvinge: hon tillerkändes full besittnings- och nyttjanderätt till egendomen på Capri med återgångs rätt för sina fem yngre barn. Hon och den äldste sonen sades dessutom vara tillgodosedda på annat sätt.

Palazzo Inglese, i dag ett lägenhetshotell.

Den sista formuleringen var gåtfull också för juristerna men förklarades med förekomsten av ett tredje testamente, upprättat av Thorold under en vistelse på Harmston Hall året innan han avled. I detta lämnade han all sin fasta egendom, inklusive Harmston Hall, till Annas äldsta son Samuele Canale, mot att denne förband sig att förse modern med ett passande årligt underhåll. Sir Nathaniel efterlämnade av allt att döma en stor förmögenhet och avkastningen av Harmston Hall var dessutom betydande. Enligt testamentet skulle Samuele föras till England, uppfostras till protestant och vid 21 års ålder ansöka om naturalisering och rätten att anta namnet Thorold.

Det blev som fadern ville. Lordkanslern skickade ett fartyg till Neapel för att hämta Samuele, som redan 1769, vid 19 års ålder, som god protestant, Hans Majestät trogen och lojal, tillerkändes brittiskt undersåtskap och rätten att anta faderns

efternamn och bruka hans vapen. Han gifte sig 1771 med en Ann Anderson som innan de skildes 1784 födde honom sju barn, en son och sex döttrar. Tre av döttrarna överlevde fadern som avled 1820, 71 år gammal. Eftersom den ende sonen inte längre var i livet blev den Caprifödde Samuele Canale Thorold den siste Baronet Thorold of Harmston.

Med samma fartyg som Samuele skulle också stoftet efter Sir Nathaniel föras till England för att begravas på Harmston Hall. Det var dock lättare sagt än gjort. Eftersom 'u' Nglese skjutit upp frågan om konvertering till katolicismen fick han inte vila i vigd jord utan begravdes i en vingård. Problemet var att ingen mindes var. Den fintliga Anna fann än en gång på råd. Kvarlevorna efter en gammal eremitmunk grävdes upp och fick kreera rollen som Sir Nathaniels lik under seglatsen till England.

Om historien låter för fantastisk för att vara sann kan det bero på att den inte är det. Någon gravsten med Sir Nathaniels namn har hur som helst inte stått finna vare sig på Harmston Hall eller någon annanstans.

Anna della Noce avled vid 80 års ålder 1787.

Källor:

Edwin Cerio, *The Masque of Capri*, London 1957
Norbert Hadrawa, *Ragguagli di varii scavi e scoperte di Antichità fatte nell'Isola di Capri*, Napoli 1793
House of the Lords Journal, Vol. 32, April 1769, 1–10

Il naufragio della Querina (a cura di Paolo Nelli), Venezia 2022 [2007]

Carlo Knight, *Sir Nathaniel Thorold, primo residente straniero di Capri*, Capri 1994

Angela H. Luang/Maria Krell, "A Chapter of Northern Europe's Cultural History: Stockfish in Hanse Trade (12th–18th C.)"; Stephen Wickler, "The Medieval Stockfish Trade: a Maritime Perspective from Northern Norway", *Argos: Revista do Museu Marítimo de Ílhavo*, outubro 2021

James Money, *Capri – Island of Pleasure*, London 1986

The Law Journal Reports for the Year 1861, New Series, Vol. xxx, part 1, London 1861

Texten ingår i en kommande bok, Brev från Capri, som utges på bokförlaget Stolpe nästa år.

Verksamhetsberättelse

för Sällskapet San Michele's Vänner 2024-01-01-12-31

Styrelse och revisorer

Ordförande	Bengt Jangfeldt
Sekreterare	Monica Breidensjö
Kassör	Christin Edström
Klubbmästare	Sophie Munthe
Ledamot	Lars Fuhre

Suppleant Vakant

Revisorer Åke Danielsson
Fredrik Hulting

Valberedning Ilkka Pärni
Aimée Delblanc

Styrelsefrågor

Styrelsen har haft fyra sammanträden. Arbetet med innehåll och utformning av Medlemsbladet sker därutöver i ett digitalt samarbete. Genom kontinuerliga kontakter med Villa San Michele's intendent Kristina Kappelin har styrelsen fått information om utvecklingen på Villan. Året som gått har varit mycket positivt inte minst på grund av de många kulturella aktiviteter som genomförts och det utvecklingsarbete som intendenten bedrivit. Sällskapet's stipendiat medverkade också med ett uppskattat framträdande på Villan. Sällskapet's ekonomi har utvecklats positivt, vilket ger goda förutsättningar för att kunna fortsätta stödja Villa San Michele. Behov av insatser diskuteras löpande med Kristina Kappelin.

Samarbetsavtalet med Medelhavsmuseet om lokalanvändningen löper vidare och har fungerat bra.

Medlemsbladet har varit mycket uppskattat och har som vanligt sänts ut till alla medlemmar. Kristina Kappelin berättade om aktiviteterna på Villan. Medverkade med artiklar gjorde också Magnus Florin, Lars Nilsson och Christin Edström.

För att informera om sällskapet's verksamhet delas medlemsbladet också ut på Villa San Michele och på Hildas-holm. Informationen läggs också ut på vår hemsida och i Facebookgruppen San Michele's Vänner.

Medlemsutveckling

Ett antal nya medlemmar har tillkommit under året, vilket innebär att vi nu har cirka 270 medlemmar (av vilka en del är familjemedlemskap).

Verksamheten

Fyra medlemsmöten har genomförts, två på våren och två på hösten. Vid det första medverkade konstnären Lars Nilsson under temat "Capri i randigt". Han illustrerade sin verksamhet genom att visa på inspirationen han hämtat från Capri och de grafiska mönster som bildas av horisonten mot Neapelbukten och de dramatiska bergen.

I samband med det andra mötet hölls också Sällskapet's årsmöte, vilket avlöpte med sedvanliga val. Medverkade gjorde därefter konstnären Karin Mamma Andersson, som vistats på Capri och beskrev att skapandeimpulsen lett till tre målningar som hon berättade om.

Höstens första möte gästades av läkaren och docenten Kerstin Hulter Åsberg som talade under rubriken "Axel Munthe – läkare eller charlatan?" Hon talade om medicinshistoria utifrån sin nya bok *Läkare och charlataner. Medicinshistoriska essäer i PO Enquists spår*.

Sista mötet för året gästades av San Michele's intendent Kristina Kappelin. Hon gav en analyserande beskrivning av behoven på Villan och de utmaningar som finns och hur hon såg på framtiden för att stabilisera verksamheten.

Alla möten har varit välbesökta och uppskattade. De har som vanligt avslutats med en gemensam måltid som givit många tillfällen till samtal och gemenskap.

Lagergrenska Stipendiet

Styrelsen diskuterade ett antal förslag till årets stipendiat för det Lagergrenska Stipendiet. Tidigare beslut innebar att årets stipendiat skulle utses inom litteraturområdet. Ordföranden hade tillsammans med Magnus Florin berett ärendet.

Styrelsen beslöt att utse författaren Malte Persson till årets stipendiat till San Michele. Motiveringen lyder: "För ett i bästa mening egensinnigt och originellt författarskap, som lovar att överraska oss också framöver."

Sammanfattningsvis har året varit framgångsrikt. Mötesverksamheten har varit välbesökt och uppskattad. Samarbetet med Villa San Michele har varit fortsatt positivt och det är styrelsens förhoppning att den goda utvecklingen ska fortsätta. Vi har under året också haft ett gott samarbete med Rominstitutets Vänner, Società Dante Alighieri och Pro Venezia.

Stockholm den 8 april 2025

Bengt Jangfeldt
Sophie Munthe

Monica Breidensjö
Lars Fuhre

Christin Edström

Balansräkning för verksamhetsåret 2024

Ingående balans

Skulder och eget kapital

Eget kapital	191275
	191275

Tillgångar

Kassa	1078
PG	88952
Sparkonto	101245
	191275

Resultaträkning

Utgifter

Medlemsmöten	47331
Stipendier	25000
Medlemsblad inkl. porto	21410
Övriga kostnader	7410
Till VSM	10000
Årets underskott	- 22438
	88713

Inkomster

Möten	36208
Medlemsavgifter	50000
Gåvor	120
Ränta	2385
	88713

Utgående balans

Tillgångar

Kassa	2078
PG	47131
Sparkonto	118630
	167839

Skulder och eget kapital

Eget kapital	
	167839

SÄLLSKAPETS STYRELSE

Bengt Jangfeldt
Monica Breidensjö
Sophie Munthe
Christin Edström
Lars Fuhre

Ordförande
Sekreterare
Klubbmästare
Skattmästare

jangfeldt@gmail.com
monica@breidensjo.se
sophie@sophiemunthe.se
christin.edstrom@outlook.com
lars@fuhre.com

SÄLLSKAPETS ADRESS

Christin Edström
Humblegatan 28A
172 39 Sundbyberg

ANSVARIG UTGIVARE

Bengt Jangfeldt

REDAKTION

Bengt Jangfeldt

OMSLAG

Lars Fuhre

Årsavgiften på 300 kr per person och 450 kr för familj
insättes på plusgiro 25 96 90-6. Glöm inte att ange
avsändare och gärna också mejladress.

Vin- och ölstugan Villa Bitter i Anacapri på ett unikt
foto taget av kronprinsessan Victoria 1903-04.
Etablissemangen utvecklades under mellankrigstiden
till lyxhotellet Cesare Agosto.